

Κριτικό Γλωσσάρι

Εκτεταμένη έκδοση

Μια κριτική επιλογή όρων σχετικά με τη μετανάστευση
και τα φυλετικοποιημένα άτομα

Εισαγωγή στο Κριτικό Γλωσσάρι - Εκτεταμένη έκδοση

Το παρόν Κριτικό Γλωσσάρι - εκτεταμένη έκδοση συγκεντρώνει μια επιλογή λέξεων, όρων και εκφράσεων που σχετίζονται με τη μετανάστευση, τα φυλετικοποιημένα άτομα και τις εμπειρίες τους, τόσο στο ευρωπαϊκό όσο και σε επιμέρους εθνικά πλαίσια. Το Γλωσσάρι αυτό διαρθρώνεται σε **τρεις ενότητες**, οι οποίες εστιάζουν: σε όρους που προέρχονται από τη νομοθεσία και τη νομική θεωρία, σε όρους μεταξύ ορισμών και αυτοπροσδιορισμών, και σε όρους που χρήζουν κριτικής διερεύνησης.

Κάθε λήμμα περιλαμβάνει έναν ορισμό και ένα κριτικό σχόλιο: οι λέξεις δεν είναι ουδέτερες· διαμορφώνουν την αντίληψή μας για την πραγματικότητα. Για αυτό το λόγο, είναι σημαντικό όχι μόνο να κατανοούμε την κυριολεκτική σημασία των λέξεων, αλλά και να έχουμε επίγνωση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνται, ερμηνεύονται και συχνά καταχρώνται, καθώς και του ρόλου που διαδραματίζουν στη διαμόρφωση των αναπαραστάσεων μας. Αντί να προσφέρει έναν κατάλογο «καλών» και «κακών» λέξεων, το παρόν Γλωσσάριο επιδιώκει να αποτελέσει ένα στοχαστικό – αν και κατ’ ανάγκην μερικό – εργαλείο που ενθαρρύνει την **κριτική προσέγγιση της γλώσσας**.

Η γλώσσα είναι ρευστή και η σημασία των λέξεων διαμορφώνεται από τα κοινωνικά και διαλογικά συμφραζόμενα· ορισμένοι όροι –παρά την αρχική τους σημασία– μπορούν να είναι στιγματιστικοί και διακριτικοί ή, αντίθετα, ενδυναμωτικοί. Η κριτική προσέγγιση που υιοθετείται στο παρόν Γλωσσάριο επιδιώκει να αναδείξει τον αμφισβητούμενο χαρακτήρα της γλώσσας, επαναφέροντας στο προσκήνιο τις συζητήσεις που περιβάλλουν ορισμένους όρους και ενθαρρύνοντας τον αναστοχασμό σχετικά με τις διακριτικές χρήσεις τους, καθώς και με εναλλακτικές που σέβονται περισσότερο τα φυλετικοποιημένα άτομα. **Η μη διακριτική γλώσσα** μπορεί να αποδειχθεί πιο αποτελεσματική: όπως παρατήρησε ένα από τα πρόσωπα που συμμετείχαν στο έργο, «*Επινοούμε γλώσσα με ρυθμό που υπερβαίνει την ικανότητά μας να την καθιστούμε αποτελεσματική*». Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά της μπορεί να οικοδομηθεί, να αμφισβητηθεί και να μετασηματιστεί από δημοσιογράφους και όσους/ες συμβάλλουν στη διαμόρφωση του δημόσιου λόγου.

Το Κριτικό Γλωσσάρι θα πρέπει, επομένως, να ιδωθεί ένα **διαλογικό εργαλείο** και ως αφετηρία για την αμφισβήτηση των λέξεων που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή ζωή και ιδίως στα μέσα ενημέρωσης, ενθαρρύνοντας την υιοθέτηση μιας γλώσσας που συμβάλλει στην παροχή Περισσότερης Ορθής Πληροφόρησης και Λιγότερων Διακρίσεων.

Όροι που προέρχονται από τη νομοθεσία

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει λέξεις, όρους και εκφράσεις που αντλούνται από νόμους, οδηγίες, διεθνείς συνθήκες, συμβάσεις και τη νομική θεωρία, συνοδευόμενες από κριτικά σχόλια σχετικά με **νομικούς όρους που συχνά χρησιμοποιούνται** από τα μέσα ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να αναφερθούν στη μετανάστευση, στα φυλετικοποιημένα άτομα και στις εμπειρίες τους. Στόχος είναι να προσφερθεί μια σαφέστερη κατανόηση τόσο της σημασίας αυτών των όρων όσο και του τρόπου με τον οποίο συμβάλλουν στη διαμόρφωση συγκεκριμένων αφηγήσεων και φαντασιακών αναπαραστάσεων.

Οι ορισμοί που παρατίθενται αυτούσιοι από τη νομοθεσία ενδέχεται να περιλαμβάνουν ορολογία η οποία έχει αμφισβητηθεί από την επιστημονική έρευνα και από τα αντιρατσιστικά κινήματα. Οι αναγνώστες / αναγνώστριες καλούνται να συμβάλουν κριτικά σχόλια που συνοδεύουν κάθε ορισμό.

Αιτών διεθνούς προστασίας:

Γενικός όρος που αφορά κάθε πρόσωπο που αναζητά διεθνή προστασία. Σε ορισμένες χώρες χρησιμοποιείται ως νομικός όρος που αναφέρεται σε πρόσωπο το οποίο έχει υποβάλει αίτηση για καθεστώς πρόσφυγα ή για συμπληρωματικό καθεστώς διεθνούς προστασίας και δεν έχει ακόμη λάβει οριστική απόφαση επί της αίτησής του/της. Μπορεί επίσης να αναφέρεται σε πρόσωπο που δεν έχει ακόμη υποβάλει αίτηση, αλλά ενδέχεται να προτίθεται να το πράξει ή να έχει ανάγκη διεθνούς προστασίας. (Πηγή: [UNHCR](#))

Σημείωση: Στη δημοσιογραφική χρήση, οι αιτούντες διεθνούς προστασίας αναφέρονται ορισμένες φορές γενικά ως “μετανάστες/μετανάστριες”, ωστόσο, η πρακτική αυτή είναι ανακριβής και ενέχει τον κίνδυνο να αποσιωπά τους συγκεκριμένους λόγους που οδήγησαν το πρόσωπο να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του, καθώς και το ειδικό νομικό καθεστώς και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτό.

Ιθαγένεια:

Ο όρος αυτός αναφέρεται σε ένα νομικό καθεστώς που ορίζει επίσημα τη σχέση μεταξύ ενός ατόμου και του κράτους και συνεπάγεται συγκεκριμένα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα ψήφου, καθώς και υποχρεώσεις. Η ιθαγένεια μπορεί γενικά να αποκτηθεί με τη γέννηση, την καταγωγή ή την πολιτογράφηση, σύμφωνα με τη σχετική εθνική νομοθεσία. Η νομική βιβλιογραφία και τα κινήματα που δραστηριοποιούνται στον αγώνα για ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη αναδεικνύουν το χάσμα μεταξύ τυπικής (formal) ιθαγένειας και ουσιαστικής (substantive) ιθαγένειας, στο πλαίσιο της οποίας τα περισσότερα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα αναγνωρίζονται τυπικά για τους πολίτες, αλλά παραμένουν ανεκπλήρωτα στην πράξη. (Πηγή: [European Commission](#))

Σημείωση: Στις διεθνείς συμβάσεις και στην κοινή χρήση, ο όρος «εθνικότητα» (nationality) χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο της ιθαγένειας· ωστόσο, στην ακαδημαϊκή συζήτηση και στον ακτιβισμό αυτή η ταύτιση αμφισβητείται. Σε ορισμένες χώρες, για παράδειγμα, η έννοια της εθνικότητας συνδέεται με την ιδέα του ανήκειν ενός προσώπου σε μια ομάδα ή κοινότητα και συνδέεται με τον τόπο γέννησης και την οικογενειακή καταγωγή.

Το έθνος, νοούμενο ως μια ομοιογενής οντότητα που βασίζεται σε υποτιθέμενες κοινές ρίζες - οι οποίες μπορεί να είναι εθνοτικές, γλωσσικές, ιστορικές, πολιτισμικές ή θρησκευτικές - αποτελεί το θεμέλιο της έννοιας της εθνικότητας. Η χρήση του όρου αυτού, σε επικάλυψη με τον όρο «ιθαγένεια», τείνει να υπογραμμίζει, κατά τον ορισμό της σχέσης ενός ατόμου με μια δεδομένη χώρα, τη σημασία κριτηρίων προσωπικής ταυτότητας που συνδέονται με τον τόπο γέννησης και/ή την καταγωγή «εξ αίματος». Στον δημόσιο διάλογο, αυτή η αμφίσημη επικάλυψη μεταξύ ιθαγένειας και εθνικότητας προσφέρεται για τη χάραξη ανυπερέβλητων διαχωριστικών γραμμών μεταξύ «εθνικών πολιτών» και αλλοδαπών ή ατόμων ξένης καταγωγής

Κράτηση:

Ο όρος αυτός ορίζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως ο περιορισμός πολίτη τρίτης χώρας σε συγκεκριμένο χώρο, όπου το άτομο για διοικητικούς λόγους στερείται της ελευθερίας κυκλοφορίας του/της. (Πηγή: [Directive 2024/1346](#))

Σημείωση: Σύμφωνα με την Οδηγία 2008/115/ΕΚ της ΕΕ, η κράτηση θα πρέπει να αποτελεί έκτακτο μέτρο, να διαρκεί όσο το δυνατόν λιγότερο και να διατηρείται μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι απολύτως αναγκαίο για την επιμελή διεκπεραίωση των διαδικασιών επιστροφής. Ωστόσο, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, μετανάστες/μετανάστριες και αιτούντες/αιτούσες άσυλο παραμένουν περιορισμένοι/ες σε κέντρα κράτησης για πολλούς μήνες και υφίστανται σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ένα ευρύ κίνημα της κοινωνίας των πολιτών ζητά το κλείσιμο των κέντρων κράτησης, τόσο λόγω της απάνθρωπης φύσης τους όσο και λόγω της αποτυχίας τους να διασφαλίσουν την αποτελεσματική εκτέλεση των αποφάσεων απέλασης. Σημειώνεται ότι στην Ελλάδα αναμένονται νομοθετικές εξελίξεις έχουν προκύψει αλλαγές στους χρόνους και κράτησης και στα μέτρα αυτής.

Κέντρο Κράτησης:

Είναι η εγκατάσταση στην οποία περιορίζονται πολίτες τρίτων χωρών λόγω διοικητικών μέτρων. Τέτοια επιβάλλονται λόγω έλλειψης έγκυρης άδειας διαμονής ή η υπαγωγή δε διαδικασίες επιστροφής, για όσο διάστημα χρειάζεται να ολοκληρωθεί η επιστροφή στη χώρα καταγωγής. Τα κέντρα κράτησης είναι συνήθως φυλασσόμενες εγκαταστάσεις, με την είσοδο και έξοδο να περιορίζονται από τον νόμο, και συνεπώς δεν μπορούν να θεωρηθούν μέρος του συστήματος υποδοχής. (Πηγή: [European Parliament](#))

Σημείωση: Στις ειδήσεις των μέσων ενημέρωσης και στον δημόσιο διάλογο, τα κέντρα κράτησης αναφέρονται συχνά ως «κέντρα υποδοχής». Αυτό είναι ανακριβές, καθώς οι συνθήκες περιορισμού σε ένα κέντρο κράτησης προσομοιάζουν πολύ περισσότερο σε εκείνες μιας φυλακής. Πρώτον, η ελευθερία κίνησης αναστέλλεται: οι κρατούμενοι/κρατούμενες δεν επιτρέπεται να εγκαταλείψουν την εγκατάσταση. Δεύτερον, τα κέντρα κράτησης φυλάσσονται από αρχές επιβολής του νόμου. Τέλος, έχουν σχεδιαστεί για να διασφαλίζουν την εφαρμογή μέτρων απέλασης μέσω επιχειρήσεων αναγκαστικού επαναπατρισμού. Πρόκειται, συνεπώς, για κατάσταση περιορισμού που δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τις έννοιες της φιλοξενίας και της υποδοχής.

Κέντρο Υποδοχής:

Είναι η εγκατάσταση για την υποδοχή, καταγραφή και κάλυψη των άμεσων αναγκών κατά την άφιξη στη χώρα υποδοχής ατόμων που αιτούνται διεθνούς προστασίας και προσφύγων. Μπορεί

να παρέχει στέγαση, σίτιση και υποστήριξη (ιατρική και ψυχοκοινωνική). Τα κέντρα υποδοχής ρυθμίζονται από τις εθνικές πολιτικές υποδοχής σε συνάρτηση με το εκάστοτε εθνικό σύστημα ασύλου. (Πηγή: [European Parliament](#))

Σημείωση: Η υλική υποδοχή των προσώπων θα πρέπει να αποτελεί μόνο το πρώτο στάδιο των πολιτικών υποδοχής. Σύμφωνα με μια πιο ολιστική προσέγγιση, οι αιτούντες/αιτούσες διεθνή προστασία και οι πρόσφυγες θα πρέπει να εντάσσονται σε μια πιο σύνθετη πορεία κοινωνικής και πολιτισμικής διασύνδεσης με την κοινωνία υποδοχής, μέσω υπηρεσιών κατάρτισης, πρακτικής άσκησης, αναζήτησης εργασίας, αναζήτησης στέγης και πολιτιστικών δράσεων. Οι μεγάλες διαστάσεις πολλών κέντρων υποδοχής δυσχεραίνουν την ουσιαστική σχέση μεταξύ του προσωπικού και των φιλοξενούμενων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, οδηγούν σε σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πρόσφυγας:

Από νομικής άποψης, πρόσφυγας είναι το πρόσωπο που λόγω βάσιμου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του και δεν είτε δεν επιθυμεί είτε δεν μπορεί να προστατευτεί από τη χώρα του ή δεν έχει την υπηκοότητα της χώρας διαμονής του. Βρίσκεται εκτός της χώρας και λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτή. Το καθεστώς του πρόσφυγα αποτελεί νομικό καθεστώς που αναγνωρίζεται τόσο από το διεθνές δίκαιο (Σύμβαση τη Γενεύης του 1951) όσο και από το ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο. (Πηγή: [Oxford Dictionary](#); [Geneva Convention, 1951](#))

Σημείωση: Στον δημόσιο διάλογο και στη δημοσιογραφική κάλυψη, ο όρος αυτός χρησιμοποιείται συχνά για να αναφερθεί και σε αιτούντες διεθνούς προστασίας ή ως συνώνυμο των μεταναστών γενικότερα. Αντίστροφα, στον πολιτικό λόγο χρησιμοποιείται ορισμένες φορές για να διακρίνει τους πρόσφυγες -οι οποίοι θεωρούνται ότι δικαιούνται προστασίας- από τους μετανάστες, οι οποίοι παρουσιάζονται ως λιγότερο δικαιούχοι δικαιωμάτων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια μορφή αποανθρωποποίησης.

Άδεια διαμονής:

Αναφέρεται σε κάθε άδεια που εκδίδεται από τις αρχές του κράτους μέλους, με τη μορφή που προβλέπεται από τη νομοθεσία του εν λόγω κράτους, και η οποία επιτρέπει σε πολίτη τρίτης χώρας ή σε ανιθαγενές πρόσωπο να διαμένει στην επικράτεια του. (Πηγή: [Directive 2004-83-CE](#))

Σημείωση: Στον δημόσιο διάλογο, οι αναφορές στο αν κάποιο άτομο διαθέτει ή όχι άδεια διαμονής χρησιμοποιούνται συχνά για να στιγματίσουν ή να αντιμετωπίσουν με καχυποψία τα πρόσωπα που

δεν διαθέτουν έγκυρα έγγραφα. Είναι σημαντικό να υπενθυμίζεται ότι η νομοθεσία κάθε χώρας καθορίζει τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες για την απόκτηση άδειας διαμονής και ότι, σε πολλές περιπτώσεις, οι μετανάστες/μετανάστριες παραμένουν ή καθίστανται εκ νέου χωρίς έγγραφα εξαιτίας των περιοριστικών πολιτικών εισόδου και χορήγησης αδειών διαμονής που ισχύουν στις χώρες άφιξής τους. Κανείς δεν γεννιέται «χωρίς χαρτιά»· γίνεται χωρίς χαρτιά όταν η αίτηση και η απόκτηση εγγράφων μετατρέπονται σε μια πραγματική διαδρομή εμποδίων.

Πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία:

Σημαίνει πολίτη τρίτης χώρας ή ανιθαγενές πρόσωπο που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας, αλλά έχουν αποδειχθεί για το πρόσωπο ουσιώδεις λόγοι ότι ένα επιστρέψει στη χώρα καταγωγής, ή στην περίπτωση ανιθαγενούς προσώπου στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης και αδυνατεί ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να ζητήσει την προστασία της εν λόγω χώρας. (Πηγή: [Council Directive 2004/83/EC](#))

Σημείωση: Το καθεστώς επικουρικής προστασίας παρέχει στον/στην δικαιούχο ανανεώσιμη άδεια διαμονής, πρόσβαση στην απασχόληση, στην εκπαίδευση, στην κοινωνική πρόνοια και στην υγειονομική περίθαλψη, καθώς και το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση για ταξιδιωτικό έγγραφο που του/της επιτρέπει να ταξιδεύει στο εξωτερικό.

Ανήλικο ασυνόδευτο:

Ανήλικο ασυνόδευτο είναι κάθε ανήλικο πρόσωπο που φτάνει στην επικράτεια των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για αυτό, είτε βάσει του νόμου είτε βάσει της πρακτικής του οικείου κράτους μέλους, και για όσο χρονικό διάστημα παραμένει ανήλικος ή έως ότου τεθεί η ουσιαστική φροντίδα του σε κάποιον ενήλικα. Ο όρος αυτός επίσης περιλαμβάνει το ανήλικο που καθίσταται ασυνόδευτο αφού έχει εισέλθει στην επικράτεια των κρατών μελών. (Πηγή: [Directive 2024/1346](#))

Σημείωση: Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) προτιμά να χρησιμοποιεί τον όρο «ασυνόδευτο παιδί» και παρέχει έναν διαφορετικό ορισμό, ο οποίος φαίνεται να εστιάζει περισσότερο στις συνθήκες ζωής του παιδιού που έχει αποχωριστεί και από τους δύο γονείς του και δεν φροντίζεται από ενήλικο πρόσωπο το οποίο, βάσει νόμου ή εθίμου, είναι υπεύθυνο για τη φροντίδα του. Σήμερα, σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, η έκφραση «ασυνόδευτος αλλοδαπός ανήλικος» χρησιμοποιείται με αρνητικό τρόπο, προκειμένου να στιγματίσει παιδιά από χώρες εκτός ΕΕ ως δυνητικούς εγκληματίες.

Πολίτης τρίτης χώρας:

Σημαίνει κάθε πρόσωπο που δεν είναι πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πηγή: [Directive 2003/109/EC](#))

Σημείωση: Ο όρος αυτός αναφέρεται στο νομικό καθεστώς ενός προσώπου που είναι πολίτης χώρας της Ασίας, της Αφρικής, της Ωκεανίας ή της Αμερικής· συνεπώς είναι ορθός σε νομικά συμφραζόμενα και όταν γίνεται λόγος για μεταναστευτικές πολιτικές. Ωστόσο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι αντανακλά μια ευρωκεντρική οπτική, υπονοώντας μια ιεραρχική κατάταξη στην οποία οι ευρωπαϊκές χώρες τοποθετούνται ως «πρώτες» ή «δεύτερες», ενώ άλλες περιοχές -ιδίως η Ασία και η Αφρική -προσδιορίζονται ως «τρίτες». Επιπλέον, ο όρος «υπήκοος» χρησιμοποιείται ως συνώνυμο του «πολίτης», αυτή η χρήση αμφισβητείται από αντιρατσιστικά κινήματα σε ορισμένες χώρες (βλ. λήμμα «ιθαγένεια»).

Όροι μεταξύ ορισμών και αυτοπροσδιορισμών

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει λέξεις, όρους και εκφράσεις που επανεμφανίζονται στην αναπαράσταση και στον αυτοπροσδιορισμό φυλετικοποιημένων ατόμων. Οι περισσότεροι από τους όρους που παρουσιάζονται εδώ **χρησιμοποιούνται από ομάδες για να αυτοπροσδιοριστούν από κοινωνική και/ή πολιτική σκοπιά**. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι επιλεγμένες λέξεις **δεν είναι καθολικά αποδεκτές** και ότι η σημασία τους μπορεί να μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου και ανάλογα με το εκάστοτε συγκείμενο.

Οι ορισμοί αυτών των λημμάτων βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε ακαδημαϊκές, δημοσιογραφικές και ακτιβιστικές πηγές, με ιδιαίτερη προσοχή στην οπτική των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο ή/και εκείνων που υφίστανται διακρίσεις.

Τα κριτικά σημειώματα που τα συνοδεύουν αποσκοπούν στη συνοπτική αποτύπωση της συζήτησης σχετικά με τη χρήση τους.

Στόχος είναι να προσφερθούν παραδείγματα ενός γλωσσαρίου που καθιστά δυνατή την αποφυγή αποανθρωποποιητικών και στιγματιστικών όρων. Ωστόσο, δεδομένου ότι η γλώσσα και η σημασία με την οποία χρησιμοποιούνται οι λέξεις μεταβάλλονται με τον χρόνο, αποτελεί καλή πρακτική, όπου είναι εφικτό, να ερωτώνται τα ίδια τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα για το πώς επιθυμούν να προσδιορίζονται.

Αφρικανικής καταγωγής:

Είναι το πρόσωπο του οποίου οι πρόγονοι κατάγονται από την Αφρική, συμπεριλαμβανομένων όσων ανήκουν στην ιστορική αφρικανική διασπορά (οι οποίοι μεταφέρθηκαν βίαια κατά την περίοδο της δουλειάς) ή έχουν αφρικανικό μεταναστευτικό υπόβαθρο. Ο όρος αναγνωρίζει μια κοινή κληρονομιά που διαμορφώθηκε όχι μόνο από πρακτικές φροντίδας, αντίστασης και συλλογικού αγώνα ενάντια στον διαρκή ρατσισμό, οι οποίες συμβάλλουν σε μια κοινή πολιτική αίσθηση του ανήκειν. (Πηγή: [Roberto Rojas Dávila, "Afro-descendants as subjects of rights in International Human Rights law", SUR 28 \(2018\), accessed December 4, 2025](#))

Σημείωση: Αρχικά αναφερόμενος στην ιστορική αφρικανική διασπορά και, στους ορισμούς του ΟΗΕ, κυρίως στους απογόνους του διατλαντικού δουλεμπορίου, ο όρος «Αφροκαταγόμενος/-η» χρησιμοποιείται σήμερα και από μια κριτική κοινωνική οπτική -ιδίως υπό την επιρροή των παναφρικανικών θεωριών- για άτομα με αφρικανικό μεταναστευτικό υπόβαθρο. Και στις δύο περιπτώσεις, ο όρος περιγράφει όσους/όσες βιώνουν συγκεκριμένες μορφές συστημικών διακρίσεων και περιθωριοποίησης λόγω αυτής της κοινής ιστορίας, παρότι ζουν σε παγκόσμιο επίπεδο και ταυτίζονται με ποικίλους πολιτισμούς και έθνη. Αναφέρεται σε γεωγραφικές και πολιτισμικές καταβολές από αφρικανικές χώρες και όχι στο χρώμα του δέρματος, και μπορεί να περιλαμβάνει μη μαύρα φυλετικοποιημένα άτομα από την Αφρική (π.χ. Άραβες και Αμαζίρ κ.ο.κ.).

Desi:

Όρος που χρησιμοποιείται κυρίως από άτομα με καταγωγή από τη Νότια Ασία (όπως η Ινδία, το Πακιστάν, το Μπανγκλαντές, το Νεπάλ ή η Σρι Λάνκα) για να περιγράψει την πολιτισμική, εθνοτική ή γεωγραφική τους ταυτότητα. Προέρχεται από τη σανσκριτική λέξη *deśa* (χώρα/πατρίδα) και λειτουργεί συχνά ως αυτοπροσδιορισμός που υποδηλώνει κοινή πολιτισμική κληρονομιά, γλώσσα, παραδόσεις ή διασπορική εμπειρία. Η χρήση του όρου εξαρτάται από το συγκεκριμένο και την πρόθεση· ως αυτοπροσδιορισμός θεωρείται θετικός και ενδυναμωτικός, ενώ η χρήση του από τρίτους απαιτεί προσοχή και σεβασμό. (Πηγή: [Anouck Carsignol, 2014](#))

Σημείωση: Παρότι χρησιμοποιείται ευρέως εντός της νοτιοασιατικής διασποράς, οι πολιτικές προεκτάσεις του όρου παραμένουν αντικείμενο συζήτησης. Σε αντίθεση με τον όρο «Νοτιοασιάτης/Νοτιοασιατικός», δεν φέρει εξαρχής μια αριστερόστροφη ή ρητά πολιτική τοποθέτηση, ούτε συνδέεται άμεσα με το παν-νοτιοασιατικό κίνημα.

Σήμερα, ο όρος βρίσκεται σε διαδικασία πολιτικοποίησης, καθώς χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο για να εκφράσει κοινές εμπειρίες περιθωριοποίησης, παρότι τα νοήματά του παραμένουν ρευστά και αμφισβητούμενα.

Ωστόσο, συχνά θεωρείται προτιμητέος όρος, καθώς μπορεί να περιγράψει μια αίσθηση του ανήκειν χωρίς να υποδηλώνει εθνικότητα, θρησκεία, χρώμα δέρματος (όπως σε εκφράσεις τύπου «καφέ άνθρωποι») ή συγκεκριμένη εθνοτική καταγωγή.

Μεταναστευτικό πρόσωπο:

Στο παγκόσμιο πλαίσιο, πρόσωπο που μετακινείται από τον τόπο της συνήθους διαμονής του, είτε εντός μια χώρας, είτε διασχίζοντας διεθνή σύνορα, προσωρινά ή μόνιμα, εκούσια ή ακούσια, και για ποικίλους λόγους. (Πηγή: [IOM Glossary](#))

Σημείωση: Ο όρος χρησιμοποιείται συνήθως ως ουσιαστικό («μετανάστης/μετανάστρια») και όχι ως επίθετο που προσδιορίζει τη λέξη «πρόσωπο». Έγινε ιδιαίτερα διαδεδομένος σε ακτιβιστικά συμφραζόμενα, καθώς αναδεικνύει την οπτική των ίδιων των ανθρώπων κατά την πράξη της μετανάστευσης, αντί για την οπτική της χώρας υποδοχής που χρησιμοποιεί όρους όπως «μετανάστης/μετανάστρια». Ωστόσο, όταν χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό, ο όρος μπορεί να περιορίσει τα άτομα στη μεταναστευτική τους ιδιότητα, συμβάλλοντας σε διαδικασίες στιγματισμού και αποανθρωποποίησης. Για τον λόγο αυτό, ενθαρρύνεται η χρήση του «μεταναστευτικό πρόσωπο» ως επιθετικός προσδιορισμός, ενώ όπου απαιτείται μεγαλύτερη ακρίβεια θα πρέπει να προτιμώνται πιο συγκεκριμένοι νομικοί ή πολιτικοί όροι.

Πρόσωπο με μεταναστευτικό υπόβαθρο:

Πρόσωπο που έχει μεταναστεύσει στη σημερινή χώρα διαμονής του, ενώ προηγουμένως κατείχε διαφορετική ιθαγένεια ή αναφέρεται σε πρόσωπο που γεννήθηκε στη χώρα διαμονής από τουλάχιστον έναν γονέα ο οποίος μετανάστευσε σε αυτήν. Ο όρος χρησιμοποιείται κυρίως σε στατιστικά και πολιτικά συμφραζόμενα για να περιγράψει άτομα των οποίων οι διαδρομές ζωής ή τα οικογενειακά ιστορικά συνδέονται με τη μετανάστευση. (Πηγή: [European Migration Network Glossary](#))

Σημείωση: Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται όχι μόνο για να περιγράψει άτομα που έχουν βιώσει τη μετανάστευση στη δική τους ή στην οικογενειακή τους ιστορία, αλλά και για να αναδείξει πώς η μετανάστευση μπορεί να «κληρονομείται» κοινωνικά, συχνά με στιγματιστικό τρόπο. Αμφισβητεί την ιδέα του «είναι μετανάστης/μετανάστρια» ως ταυτοτικής ετικέτας για πρόσωπα που είναι ήδη εγκατεστημένα ή έχουν γεννηθεί σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, αναδεικνύοντας το πρόσωπο και αντιμετωπίζοντας τη μετανάστευση ως υπόβαθρο και όχι ως καθοριστικό χαρακτηριστικό. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλει στη μετατόπιση της προσοχής προς τις δομικές συνθήκες που διαμορφώνουν το ανήκειν και τον αποκλεισμό.

Φυλετικοποιημένος/η:

Αναφέρεται σε πρόσωπο, ομάδα ή πληθυσμό που κοινωνικά κατασκευάζεται ως «φυλή», δηλαδή στον/στην οποίο/α αποδίδονται χαρακτηριστικά, στερεότυπα και θέσεις ισχύος ή μειονεξίας όχι επειδή η φυλή υφίσταται βιολογικά, αλλά επειδή η κοινωνία την παράγει ως κατηγορία. (Πηγή: F. Fanon, 'Peau noire, masques blancs', 1952)

Σημείωση: Ο όρος κερδίζει σταδιακά έδαφος στα μέσα ενημέρωσης και προτιμάται έναντι εκφράσεων όπως «εθνοτική μειονότητα» ή «άτομο έγχρωμο» κ.ο.κ., καθώς μετατοπίζει την έμφαση από την ταυτότητα στη διαδικασία, αναδεικνύει τις σχέσεις εξουσίας και το ιστορικό πλαίσιο και αποφεύγει να υπονοήσει ότι η «φυλή» αποτελεί εγγενές ή έμφυτο χαρακτηριστικό.

Όροι που χρήζουν αμφισβήτησης

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει λέξεις, όρους και εκφράσεις των οποίων η σημασία **ενδέχεται να συμβάλει στον στιγματισμό, στην αναπαραγωγή σχέσεων εξουσίας, στην αποανθρωποποίηση ή στη διαιώνιση ευρωκεντρικών οπτικών**. Η ορολογία αυτή χρησιμοποιείται συχνά στα μέσα ενημέρωσης και στον δημόσιο λόγο και παρουσιάζεται ως ουδέτερη ή τεχνική. Ωστόσο, οι όροι που επιλέγονται εδώ αποτελούν αντικείμενο μιας συζήτησης που αναπτύσσεται κριτικά από αντιρατσιστικές και αποαποικιοκρατικές οπτικές.

Οι ορισμοί βασίζονται σε ακαδημαϊκές πηγές και σε προβληματισμούς που αναπτύσσονται σήμερα στο πλαίσιο του αντιρατσιστικού κινήματος, ενώ τα κριτικά σημειώματα που τους συνοδεύουν επιδιώκουν να λάβουν υπόψη τις προσεγγίσεις αυτές και, όπου ενδείκνυται, να προτείνουν εναλλακτικούς όρους.

Η ενότητα αυτή δεν αποσκοπεί στο να είναι κανονιστική, αλλά στο να ευαισθητοποιήσει όσους και όσες δραστηριοποιούνται στον χώρο της ενημέρωσης και της κοινωνικής επικοινωνίας σχετικά με τη σημασία της γλώσσας που χρησιμοποιούμε, και των λέξεων που επιλέγουμε, προσφέροντας ερεθίσματα για προβληματισμό γύρω από τη συζήτηση για τη μη διακριτική γλώσσα — μια συζήτηση στην οποία η οπτική των φυλετικοποιημένων ατόμων είναι κεντρικής σημασίας.

Παράνομος:

Όταν χρησιμοποιείται σε σχέση με τη μετανάστευση, αναφέρεται σε πρόσωπο του οποίου η κατάσταση ή η εμπειρία εισόδου, παραμονής ή εργασίας σε μια χώρα δε συμμορφώνεται με τους ισχύοντες μεταναστευτικούς κανονισμούς. Περιγράφει μια διοικητική ή νομική κατάσταση και όχι ένα προσωπικό χαρακτηριστικό. (Πηγή: Oxford Dictionary)

Σημείωση: Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται συχνά ως ουσιαστικό και όχι ως επίθετο, γεγονός που δείχνει πώς η ουσιαστικοποίηση επιθέτων συμβάλλει συχνά σε διαδικασίες στιγματισμού και αποανθρωποποίησης. Ο προσδιορισμός ενός προσώπου ως «παράνομου» δημιουργεί μια άμεση συσχέτιση ανάμεσα σε μια υποτιθέμενη ταυτότητα και την εγκληματικότητα, ιδίως στο πλαίσιο της μετανάστευσης. Ο όρος, ακόμη και όταν χρησιμοποιείται ως επίθετο, πλαισιώνει τη μετανάστευση ως εγγενώς εγκληματική και ενισχύει διακριτικές και ρατσιστικές αφηγήσεις που στοχοποιούν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

Συμπερίληψη:

Η συμπερίληψη αναφέρεται στη διαδικασία και πρακτική μέσω της οποίας θεσμοί, φορείς χάραξης πολιτικής και κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες διασφαλίζουν ότι άτομα και ομάδες, ιδίως εκείνα που ιστορικά έχουν περιθωριοποιηθεί ή αποκλειστεί, μπορούν να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτισμική ζωή. (Πηγή: [UN](#))

Σημείωση: Παρότι ο όρος θεωρείται συνήθως πιο ουδέτερος από τον όρο «ένταξη» και χρησιμοποιείται ευρέως σε πολιτικές προσβασιμότητας και ίσων ευκαιριών, μπορεί ωστόσο να υποδηλώνει μια δυναμική ισχύος, καθώς υιοθετεί την οπτική της κυρίαρχης ομάδας. Για τον λόγο αυτό, προτείνεται να μετατοπίζεται η έμφαση από την πράξη της «συμπερίληψης» των ανθρώπων προς τα διαρθρωτικά εμπόδια που εμποδίζουν ορισμένες ομάδες να έχουν ίσες ευκαιρίες, αξιοποιώντας έννοιες όπως η ουσιαστική ισότητα και η προσβασιμότητα.

Ένταξη:

(Ετυμολογία: λατ. *integrātiōn-em*, στα λατινικά με σημασία «ανανέωση, αποκατάσταση στην πληρότητα»). Η διαδικασία μέσω της οποίας ομάδες ή πρόσωπα που προηγουμένως υφίσταντο διακρίσεις για φυλετικούς ή άλλους λόγους εντάσσονται ως ισότιμα μέλη σε μια κοινή κοινωνία. (Πηγή : [Oxford Dictionary](#))

Σημείωση: Παρά την ευρεία χρήση του όρου σε πολιτικές υποδοχής, υποδηλώνει μια δυναμική ισχύος κατά την οποία οι μεταναστευτικές ομάδες αναμένεται να καταβάλουν μονομερή προσπάθεια προσαρμογής στην κοινωνία υποδοχής, της οποίας η οπτική παραμένει κυρίαρχη,

παρότι οι διαδικασίες εγκατάστασης, συμμετοχής και ανήκειν αφορούν πρωτίστως τους ίδιους τους μετανάστες.

Παράτυπος:

Με παρόμοιο τρόπο με τον όρο «παράνομος», ο όρος παράτυπος στο πεδίο της μετανάστευσης αναφέρεται σε πρόσωπο του οποίου η κατάσταση ή η εμπειρία εισόδου ή παραμονής σε μια χώρα δεν προβλέπεται ή δεν ρυθμίζεται από τις μεταναστευτικές πολιτικές, τη νομοθεσία ή σχετική άδεια. Περιγράφει μια διοικητική και συχνά προσωρινή νομική κατάσταση, η οποία μπορεί να μεταβληθεί κατά τη διάρκεια της διαδρομής ή της παραμονής του προσώπου σε μια χώρα. (Πηγή: IOM, [Lena Näre, Letizia Palumbo, Paula Merikoski, Sabrina Marchetti; I-Claim Comparative Report, 2024](#))

Σημείωση: Ο όρος χρησιμοποιείται συνήθως τόσο ως ουσιαστικό όσο και ως επίθετο που αναφέρεται στη μετανάστευση ή σε μετανάστες/τριες. Αν και συχνά θεωρείται πιο ουδέτερος από τον όρο «παράνομος», η χρήση του -ιδίως ως ουσιαστικό- μπορεί να συμβάλει σε αναπαραστάσεις που στιγματίζουν. Συχνά χρησιμοποιείται σε αφηγήσεις που συνδέουν τη μετανάστευση με την εγκληματικότητα, αποκρύπτοντας τον διοικητικό χαρακτήρα της κατάστασης που περιγράφει και τις ιεραρχίες συνόρων.

Μέση Ανατολή:

Ο όρος περιγράφει την περιοχή που περιλαμβάνει την Αραβική Χερσόνησο, την Αίγυπτο, το Ιράν, το Ιράκ, το Λεβάντε (Κύπρος, Συρία, Λίβανος, Ιορδανία και Παλαιστίνη) και την Τουρκία. Καθιερώθηκε ευρέως από δυτικοευρωπαϊκά κράτη στις αρχές του 20ού αιώνα, αντικαθιστώντας τον όρο «Εγγύς Ανατολή» (και οι δύο σε αντιδιαστολή προς την «Άπω Ανατολή»). Σήμερα χρησιμοποιείται κυρίως σε γεωπολιτικά συμφραζόμενα και ενίοτε επεκτείνεται ώστε να περιλάβει το Αφγανιστάν, το Πακιστάν και τμήματα της Κεντρικής Ασίας (Καζακιστάν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Κιργιστάν και Τουρκμενιστάν), καθώς και το Αζερμπαϊτζάν, χώρα μουσουλμανικής πλειοψηφίας στον Νότιο Καύκασο. (Πηγή: [Britannica](#))

Σημείωση: Παρότι χρησιμοποιείται ευρέως στη δημοσιογραφία και στον γεωπολιτικό λόγο, ο όρος υπήρξε ανέκαθεν αμφιλεγόμενος λόγω της ευρωκεντρικής οπτικής του. Άραβες και μουσουλμάνοι, λαοί και χώρες παρουσιάζονται συχνά μέσα από το δυτικό βλέμμα, γεγονός που μπορεί να ενισχύει ισλαμοφοβικές αφηγήσεις και διακρίσεις. Για τον λόγο αυτό, είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούνται πιο ουδέτεροι ή ακριβείς όροι -όπως «Δυτική Ασία» ή «Βόρεια Αφρική»- που αποφεύγουν την αναπαραγωγή της καθαρά δυτικής οπτικής και των αφηγηματικών σχέσεων ισχύος που υπονοούνται στον όρο «Μέση Ανατολή».

Μειονότητα:

Ομάδα που χαρακτηρίζεται από σχετική έλλειψη ισχύος σε σύγκριση με μια κυρίαρχη πλειοψηφική ομάδα, η οποία συχνά κατέχει κοινωνική, οικονομική και πολιτική εξουσία. Παρότι ο όρος μπορεί να αναφέρεται σε ομάδες αριθμητικά μικρότερες από τον πληθυσμό πλειοψηφίας ενός κράτους ή μιας περιοχής, στο συγκεκριμένο πλαίσιο το καθεστώς μειονότητας δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με τη δημογραφία, αλλά περισσότερο με την κατανομή της ισχύος. (Πηγή: [Britannica](#), Vickerman, Milton D., 2024, EMN)

Σημείωση: Παρά την ευρεία χρήση του, ο όρος συμβάλλει στην επιβεβαίωση υφιστάμενων σχέσεων ισχύος αντί να τις αμφισβητεί, καθώς υιοθετεί την οπτική της κοινωνικά κυρίαρχης ομάδας. Ταυτόχρονα, τείνει να ομογενοποιεί διαφορετικές ομάδες, ενισχύοντας διαδικασίες στιγματισμού και θυματοποίησης. Για να αποδοθεί μεγαλύτερη αυτενέργεια στα ίδια τα πρόσωπα, προτιμώνται όροι που αντανακλούν τον αυτοπροσδιορισμό των ομάδων, όπως «Ρομά» ή «άτομα αφρικανικής καταγωγής».

«Φυλή»:

Η «φυλή» είναι μια κοινωνική κατασκευή που διαμορφώθηκε ιστορικά μέσα από την καταπίεση, τη δουλεία και τις κατακτήσεις. Διαχωρίζει τους ανθρώπους σε ιεραρχικές ομάδες με βάση αντιληπτές σωματικές διαφορές, κοινωνικούς παράγοντες και πολιτισμικά υπόβαθρα. Δεν έχει βιολογική βάση: οι γενετικές διαφορές μεταξύ αυτών των φυλετικοποιημένων ομάδων είναι ελάχιστες και ασυνεπείς, γεγονός που καθιστά τέτοιες ταξινομήσεις άκυρες για επιστημονικούς ή ιατρικούς σκοπούς. (Πηγή: Duster, 2009; Cosmides, 2003; [NHGRI](#))

Σημείωση: Ο όρος αυτός έχει αμφιλεγόμενη ιστορία. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε σε βιολογικά πλαίσια για την κατηγοριοποίηση των ανθρώπων στις λεγόμενες «φυλές», όμως σήμερα αναγνωρίζεται ευρέως ως κοινωνική κατασκευή χωρίς επιστημονική βάση. Παρ' όλα αυτά, το ιστορικό φορτίο της λέξης εξακολουθεί να μεταφέρει την ιδέα ότι ορισμένες ανθρώπινες διαφορές μπορούν να συνδέονται με την ταυτότητα, ακόμη και όταν αυτές χρησιμοποιούνται ως πρόσχημα για διακριτικές πρακτικές. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι φαινόμενα όπως ο ρατσισμός και οι διακρίσεις εδράζονται σε διαρθρωτικούς, συστημικούς και πολιτισμικούς παράγοντες και όχι σε έμφυτα ανθρώπινα χαρακτηριστικά, και ότι τέτοιες κατηγοριοποιήσεις διαμορφώνονται πάντοτε μέσα σε σχέσεις ισχύος. Για τον λόγο αυτό, ενθαρρύνεται η χρήση του όρου «φυλετικοποίηση» αντί του όρου «φυλή».